

Ines Nijs

De terugvlucht

Ines Nijs
De terugvlucht

© 2022 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en Ines Nijs
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het
geregistreerde merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12,
3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk februari 2022

Opmaak omslag: Buro Blikgoed
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische Producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3879 7
D/2022/0034/140
NUR 342

Dit boek is tot stand gekomen dankzij de steun van Literatuur Vlaanderen

 LITERATUUR
VLAANDEREN

14 juli 1945

Wat de weerkaarten vanochtend niet voorspelden, wordt zichtbaar in het paars dat de hemel verduistert. Fernand stoot me aan en wijst naar de snel naderende, uitdijende vlek die over het frisse blauw is gemorst.

‘Urenlang een hemel als een gesteven beddenlaken. En nu zoiets.’ Zuchtend draait hij zich om naar Joe en Charles. ‘Storm op komst, jongens, riemen vast.’ Hij gespt zich los uit de schouderriemen van zijn stuurstoel en baant zich vechtend tegen de zwaartekracht een weg naar achteren om de passagiers te waarschuwen, de vijf nonnen, de drie mannen van de Gécamines, de pater van Scheut, de koffieplanter, zijn vrouw en zijn zoontjes en het magere meisje met de amandelvormige ogen dat op weg is naar haar ouders. Allen tot mij en elkaar veroordeeld voor zolang het duurt.

De wind schudt aan onze vleugels en het wordt stil in de cockpit.

Een bliksem flitst als een slangentong uit de almaar donkerder wordende vlek en uit gewoonte stuur ik een schietgebed naar boven. God antwoordt met een knallende donder en we vallen. Onze eerste meters uit balans. In de passagiersruimte klinkt gegil en het diepe basgeluid van Fernand. Losse rafelranden van de vlek waaien voorbij en ik klem mijn handen rond het stuur. Stuiterend van de ene windstoot in de andere gaan we vooruit.

‘Bukken!’ roept Charles en zijn schreeuw wordt terstond gevolgd door een kreet van pijn. Met veel gekletter valt er iets op de grond. Ik draai me een fractie van een seconde om. In

de stoel achter mij licht het gezicht van Joe op als een bleke vlek in het schemerduister. Hangt er bloed aan zijn voorhoofd? Een moment lang haken zijn ogen zich in de mijne, groot en donker. Wat ziet hij, wat denkt hij op dag één van zijn leven als marconist? Wees niet bang, Joe. Ik draai me om en maak me breed. Dit zijn mijn schouders. Ze kunnen allen hier aanwezig dragen. Ziet ge hun vastberadenheid? Onbeweeglijk blijf ik zitten, kijk, ik ben uw rots in de branding. In de spookachtige schijn van de rode lampjes op het instrumentenpaneel stuur ik mijn handen over de hendels en de knoppen en klem ze bij elke schok, bij elke trilling meteen weer vaster rond het stuur, in een wurggreep die zelfs het strafste beest de nek omwringt.

Zo knijp ik u dood, gij monster van een onweer. Wacht maar. De machine zakt weer in de luchtdeining. Omhoog, dwing ik haar, omhoog!

Fernand hobbelt langs me heen, laat zich vallen in zijn stoel en riemt zich vast.

‘Ze vertrouwen op u, Victor.’ Hij wijst over zijn schouder.

‘We moeten er dwars doorheen,’ zeg ik.

Een bliksem verlicht de aarde en de hemel, en ons, ertussenin. Ginds moeten we zijn, daarbeneden in Algiers. Zo ver is het niet eens.

Nee, schudt Fernand heftig. ‘Eromheen,’ maait hij met rondwentelende arm alsof hij de wolken wil klieven. ‘We zijn niet alléén.’

Alsof ik dat niet besef. Dertien zielen en wij vieren, ons aller lot in mijn handen.

‘De brandstof is bijna op, Fernand.’ Achter ons klotst de benzine wild in de peilglazen. Voor ons geselt de regen de voorruit.

Kunnen we om het monster heen? Kan Joe bepalen hoever de wolkenmuur zich uitstrekt, kan hij berekenen of we

genoeg brandstof hebben om Algiers van de andere kant te naderen? Dat kan hij niet, dat kan niemand.

De tijd om na te denken is op.

‘We gaan. Nu.’

Fernand knikt en met een verbeterd trek om zijn mond trekt hij de stuurknuppel naar zich toe. We stijgen. De wolkenmuur wordt dichter en donkerder en dan zitten we erin, er midden in.

‘Hou de hoogtemeter in de gaten,’ roep ik hem toe en ik drijf de kist verder, neus vooruit. Stampend en dreunend vecht ze zich een weg door de muur van wolken.

‘Zitten we nog op koers?’ roep ik naar Joe.

‘Op koers,’ meldt hij, zijn stem klinkt ijl, maar vastberaden. Hij doet wat hij moet doen, luistert naar de morseberichten, peilt de bakens. ‘Algiers is tot driekwart bewolkt, commandant.’

Goed, dat is goed.

‘Dat onbewolkte kwart zal ik vinden.’ Ik spreek tegen mezelf. Hardop, zodat de anderen het horen. Zodra we hieruit geraken, weg uit deze fuik, zal ik het gat in de wolken zien. Machine recht, vleugels recht, blik op de gyrometer en blijven gaan. We zitten op koers. Machine recht, vleu...

‘De ontvangst valt weg,’ roept Joe.

‘Plaatsbepaling, Joe! Zijn we al voorbij de bergen?’

Joe weet het niet.

‘Check het kompas!’ commandeert Fernand.

‘De naald draait door!’ Er zit een rand van paniek aan Joes stem.

Op dat moment slijt de moeder aller bliksemschichten het diepe zwart en verlicht onze gezichten. Wit en gespannen. Nog witter en gespannener wanneer in de passagierscabine een snerpande gil opklinkt.

‘Ik ga.’ Charles worstelt zich uit zijn stoel en even later houdt het gegil op.

‘Nog even,’ mompelt Fernand, ‘we zijn er bijna door.’

Bijna, zegt hij, bijna, en dat wil ik geloven. Nog steviger grijp ik het stuur vast tot ik mijn handen haast niet meer voel.

‘Luisteren, gij,’ sakker ik tegen de machine. ‘Ik zal u leren te luisteren.’

Op verende benen valt Charles tussen Fernand en mij in. ‘Een moment van hysterie bij de nonnen, onder controle gebracht door ondergetekende, tot uw dienst.’ Met een luide klak slaat hij zijn hakken tegen elkaar.

‘Onnozelaar,’ zegt Fernand.

Mijn hart klopt net iets minder hevig in mijn keel. ‘Hoe hebt ge dat voor elkaar gekregen?’

‘Met een gezamenlijk gebed, wat dacht ge.’ Charles klopt zich op de borst en de spanning wijkt, tot Joe schreeuwt: ‘Ijs!’

In een seconde is de voorruit bezaaid met ijskristallen die in een grillig netwerk kriskras het glas bedekken. Dadelijk volgen de vleugels en het roer.

‘Zicht zero!’ constateert Joe.

De wendbaarheid van de machine neemt af. Het toerental loopt terug. De motor trilt. We redden het niet. Zonder kompas, zonder zicht, zonder vleugels, wat kan ik doen?

Blijven gaan. Blijven gaan. Met mijn blik vastgehaakt aan de hoogtemeter, dwing ik de machine om alles te geven. Een laatste keer, vooruit.

Dan is het plots voorbij. De wolkenmuur wijkt uiteen, een kier blauw wordt zichtbaar tussen de ijskristallen. De kier wordt een streep, breder en nog breder en dwars door die streep heen vliegen we de blauwe lucht en de vergeving, de absolutie tegemoet, recht naar de zon die het ijs verandert in water. Even abrupt als de turbulentie begon, is ze voorbij.

‘Dertig graden naar links,’ rapporteert Joe kalm, alsof er niets is gebeurd.

Ik schud de kramp uit mijn handen en stuur bij tot we weer op koers zijn.

Die avond wimpel ik de aanbiedingen om samen met de passagiers te dineren af. Na vandaag hoef ik niemand meer ter wille te zijn.

Op de marktjes zijn Amerikaanse hemden en Amerikaanse spullen populair, net als thuis.

‘Sigaretten uit Amerika,’ spreekt een verkoper me aan, ‘80 frank voor een pakje.’

‘Geen Frans geld,’ weer ik hem af.

In de haven liggen gestrande handelsschepen aangemeerd, hun pieken en dalen afgetekend tegen de oranje gloed van het gouden uur. Het uur waarin de schaduwen gaan liggen, waarin droefgeestigheid niet bestaat. Ik denk aan Helena. Waar is ze, wat doet ze op dit uur? Stel dat ze daarginds zou zitten, op de hoge stenen bank aan het water, zouden we dan samen kijken naar het komen en gaan van de schepen en wat zou ik haar dan zeggen?

Een windstoot waait aan van over het water. Ik druk mijn pet vaster op mijn hoofd en richt mijn blik op de perfecte rookrondjes die opkringelen boven de stenen bank alsof het signalen zijn.

Signalen van Fernand die uit jarenlange gewoonte ook de weg naar hier heeft teruggevonden en die zijn eerste sigaret van de avond opsteekt wanneer ik naast hem ga zitten. Zwijgend biedt hij mij er ook een aan. De eerste hijs vult mijn lijf met rook en met verlossing.

‘Ook last van spierpijn?’ verbreekt Fernand de stilte.

De confrontatie met de vergankelijkheid en het besef van

de eindigheid van het leven zetten zich vast op de spieren.

‘Als de storm ons echt te pakken had gekregen, dan hadden we nooit meer spierpijn gehad,’ constateer ik.

Fernand grinnikt. ‘Voor morgen en overmorgen is er beter weer voorspeld,’ beweert hij.

Het weer, zo is vandaag gebleken, is net zo grillig als de mens, Fernand.

‘Van Algiers naar Gao op dag twee. Open hemel. Van Gao naar Lagos naar Leo op dag drie. Open hemel. Ons zal niets overkomen,’ zegt Fernand de optimist. Met een zacht knisperend geluid neemt hij een trek van zijn sigaret en het blijft een tijdje stil.

‘Hoe is het met Helena?’ vraagt hij dan.

Goed is een leugen.

‘Goed,’ zeg ik, ‘en met Irma en de zoons?’

Ook goed? Ja hoor.

Allebei kennen we het tweede gebod voor de vliegenier: laat uw zorgen thuis.

Met de punt van zijn schoen duwt Fernand zijn sigaret uit. ‘Er moet mij toch iets van het hart, Victor,’ zegt hij en ik wist dat het zou komen.

Al sinds vanmorgen moet hem iets van het hart. Vier lange oorlogsjaren hadden we elkaar niet gezien en met een opgewekt ‘hier zijn we weer’ had hij me begroet, alsof we gisteren nog samen vlogen. Iets plechtiger dan gewoonlijk hadden we elkaar de hand geschud en elkaar in de ogen gekeken: blij u weer te zien, kameraad, zie ons eens, wij zijn er nog en wij gaan door, bij leven en welzijn. En toen had hij zijn mond geopend, gearzeld, en hem weer gesloten.

Blijf zwijgen, Fernand, maar dat doet hij niet.

‘Er zijn geruchten die de ronde doen, weet ge,’ zegt hij.

Gij weet, hij weet, iedereen weet.

Ik haal uit naar een lome vlieg die ook de ronde doet, de ronde van mijn hoofd. Ik raak ze hard met mijn nagel en ver dwaasd tuimelt ze voor mijn voeten en draait op haar rug een paar brommende cirkeltjes over het beton tot mijn schoen haar vindt.

‘Zeg het gerust als het mijn zaken niet zijn, maar ...’ Fernand draait zich naar me toe.

Wat zal ik doen, hem afweren, hem afstoppen? Met een vingerknip tik ik mijn peuk weg. De meeuw met één poot die me al een tijd staat te begluren, duikt er krijsend op af en vliegt ermee weg. Even verderop landt ze – afremmend met vooruitgestrekte poot – en duikelt voorover. Bracht de peuk haar uit evenwicht of vergt het verlies van een poot nieuwe vaardigheden? Ze klapt het stof uit haar veren en pikt de peuk weer op.

‘Wat wilt ge weten, Fernand?’

‘Is het waar dat ge voor de RAF een oorlogsmissie vloogt die fout afliep?’ De vraag is snel gesteld, uitgespuwd haast en Fernand zucht – alsof hij een haar van zijn tong heeft geplukt en even van de opluchting mag genieten. Hij biedt me een nieuwe sigaret aan en geeft me vuur. Een zoenoffer, lippendienst.

Tegelijk met de rook blaas ik de woorden uit. ‘Ik heb niet gevlogen. Ik werd afgekeurd, bij aankomst, op het eerste gezicht. Te oud.’

Als een feit, niet als een oordeel, zo brachten de Engelsen het. Zonder emotie, zonder pardon. Ervaring telde niet. Leeftijd wel. Victor Heylighen, te oud om oorlogsmissies te vliegen. En de weg terug naar huis was afgesneden, de oorlog trok zich op gang en ik zat hem uit.

Seconde na seconde verstrijkt en Fernand vraagt niet wat ik dan wél deed in Engeland.

‘Gij hebt ons door de storm geleid vandaag, ge zijt niet te oud,’ zegt hij en de stelligheid in zijn stem is groot genoeg om te geloven dat we samen verder kunnen, nog zolang het God belieft.